

vakava keskustelu yhteiskunnan suunnasta on taiteissa siirtynyt kirjallisuudesta (jonka kriisistä on puhuttu jo toistakymmentä vuotta) elokuvaan. Berliinin esitelmissä nykyelokuvan kautta lähestyttiin mm. maskuliinisuutta, isyyttä, mielihyvän kokemista ja näyttämistä, jälkikolonialismia ja Tšetšenian sotaa.

Vakavan metodologisen kysymyksen kaikille Venäjän ja Itä-Euroopan tutkijoille esitti Irina Žerebkina, venäjänkielisen tiedeyhteisön tunnetuin feministiteoreetikko. Feminiinisyyttä venäläisessä kirjallisuudessa käsitelleen paneelin diskussantina hän kritisoi niin feministiseen kuin kaikkeen Venäjän-tutkimukseen pesiytynyttä ”*ne tak* -diskurssia”, tapaa rakentaa analyysi vertauksena johonkin ideaaliin, joka omassa materiaalissa ei toteudu. Kysymyksen siitä, voiko venäläistä kirjallisuutta tutkia olematta slavisti Žerebkina laajensi koskemaan koko kongressia ja aluetutkimuksen metodologiaa. Berliinin ohjelmaa tutkiessaan hän oli havainnut monien ratkaisseen kysymyksen suhteestaan tutkimaansa Toiseen ironian avulla. Žerebkina kysyi onko toiseutta pakko katsoa ulkopuolelta jonain repressoituna. Hieman itsekritiikittömästi hän kuitenkin tuntui vapauttavan venäläiset tutkijat tärkeästä it-sereflektiosta toteamalla, että he eivät voi valita käyttämäänsä diskurssia yhtä vapaasti koska ovat syntyneet siihen.

Suuren yleisön ja vilkkaan keskustelun saikin paneeli *Russia as European Other*, jossa käsiteltiin paitsi lännen Venäjä-kuvaa

myös suhdetta toisinpäin. Rosalind Marsh käsitteli venäläisten nykykirjailijoiden stereotyyppisiä ja usein negatiivisia lännen kuvauksia ja teki johtopäätöksen, että sosiologien havainto siitä, että venäläisten suhde länteen olisi muuttunut aiempaa monitasoisemmaksi ja mutkikkaammaksi, ei pitäisi kirjallisuuteen. Kuitenkin, jos etenee representaatioiden tasolta pohtimaan myös ilmaisun keinoja, ei voi olla huomaamatta esimerkiksi ranskalaisen kirjallisuuden tai angloamerikkalaisen rock-kulttuurin vaikutusta niin venäläiseen populaari- kuin korkeakulttuuriin – molemmista oli esimerkkejä myös Berliinin esitelmien joukossa. Ehkä esitelmissä kuuluivat enemmän lännen huolestuneet äänenpainot Venäjän kehityksestä kuin venäläisten

oma puhe?

Suomesta oli konferenssiin saapunut toistasataa tutkijaa, jotka väkilukuun suhteutettuna olivat suurin ryhmä. Kaikkiaan osanottajamäärä oli kuitenkin hieman laskenut Tampereen tapahtumasta ja erityisesti itäeurooppalaiset osallistujat valittelivat vähäistä apurahojen määrää. Päällimmäiseksi tunnelmaksi jäi, että myös näkökulmien tuoreus ja sitä kautta tunnelma oli viidessä vuodessa hieman notkahtanut. Näin suureen tapahtumaan ihmiset tulevat ehkä enemmän tapaamaan toisiaan. Vaikka keskustelu joissain paneeleissa olikin vilkasta, pienemmät ja aiheeltaan rajatut tilaisuudet taitavat olla asian puolesta hedelmällisimpiä.

Sari Autio-Saraso
Ulla Hakanen

Idäntutkijoiden maailmankongressin tunnelmia

Matka Berliiniin idäntutkijoiden VII kongressiin ICCEES:iin 25.-30.7.2005 osoittautuu oivaliseksi historiatietoisuuden testiksi. Avajaispuheessaan Saksan idäntutkimuksen ja tutkijayhdistyksen veteraani, valtiomies Rita Süßmuth kutsuu Berliiniä paitsi Saksan pääkaupungiksi myös Euroopan kohtalonyhteyden vertauskuvaksi. Muuri muistutti neljäkymmentä vuotta maanosan jakautumisesta. Nyt viimeiset kuusitoista vuotta Berliini on ollut sovinnon ja jälleenyhdistymisen monumentti. Se on tänään taivaaseen kurkottavien nostokurkien, kerrostalon kokoisten mainoskankaiden, monimuotoisen muuttoliikkeen, toleranssin

ja rinnakkainelön *Zeitheimat* eli yhteen kiteytynyt aika ja tila.

Berliini on kaupunki, jossa historian ristiriitoja ei voi pae- ta. Täällä lymyävät niin Adolf Hitlerin kuin Walter Benjaminin aatteelliset perilliset. Ja kun kaupungin siluetti ja arkkitehtuuri muuttuvat silmissä, samalla kollektiivista muistia kirjoitetaan uudestaan. Brandenburgin portista voi ajaa vapaasti kumpaankin suuntaan, eikä ihmisvirta paljasta kuka tietää portin symboloineen armotonta jakoa, eristymistä, laukauksia. Mahtava *Reichstag* jää varjoon valtavien kaukolämpö- ja rakennustyömaiden rinnalla. Valtiopäivätalon välittömässä tuntumassa entisellä ei-kenen-

kään maalla on myös vasta-avattu holokaust-muistomerkki, tyyli- tely kivipaasierämaa. Paasien väliset kujat käyvät sisemmälle kuljettaessa epätasaisiksi, yhä kapeammiksi ja viettäväksi. Siinä epävarmasti eteenpäin astellessa katsoja voi sekä testata omia tun- temuksiaan että miettiä kokouk- sen teemaa: Eurooppa – yhteinen kotimme?

On kai luonnollista, että ko- kouspaikka vaikuttaa paitsi ot- sikkoon ja keskustelunaiheisiin myös tunnelmaan. Viisi vuotta sitten kokoonnuttiin Euroopan rajalla. Tampereella aisti vielä yh- dentymisen leppeät ja tulevaisuu- denuskoiiset jälkitunnelmat, nyt ollaan geopoliittisella keskiakse- lilla terrorismin uhan tiheydessä. Puheenvuorot ovat sen mukaisia. Yhtäältä korostetaan saavutuksia kuten itälaajentumista ja viimeksi koettua Ukrainan rauhanomaista oranssivallankumousta, toisaalta nähdään Eurooppa moniulottei- sena projektina jonka sisäisiä vastakkaisuuksia ei saisi keskus- telussa liiaksi pelkistää.

Ehkä Saksan tulossa olleet vaalit toivat lisäpontta virallisiin puheisiin, ainakin paikalle oli saapunut korkea-arvoisia valtio- miehiä Puolan presidentti Alek- sander Kwaśniewskistä Saksan ulkoministeri Joschka Fischerin varamieheen ja jo mainittuun enti- seen valtionpäivien puhemieheen Rita Süssmuthiin. Kokouksen järjestelyistä kävi ilmi, että Saksa edelleen panostaa laadukkaaseen idäntutkimukseen, vaikka sen geopoliittiset painotukset ovat luonnollisesti toiset kuin reuna- valtioissa. Oireellista oli toisaalta

sekin, ettei Venäjältä ollut kor- kea-arvoista virallista edustusta. Edes venäläisiä tutkijoita ei ollut sen vertaa kuin oli Tampereella, mikä ei johtunut varmaankaan vain välimatkojen pituudesta tai apurahojen puutteesta. Myönteisenä kehityspiirteenä voi pitää sitä, että paikalle tulleet venäläiset käyttivät hekin kriittisiä ja kor- keatasoisia puheenvuoroja.

Erityisen mielenkiintoisia olivat ne esitelmät, joissa pu- reuduttiin Saksan ja Venäjän suhteisiin ja niiden merkitykseen lähihistoriassa. Berliini oli Ko- minternin sydän, saksa oli maail- man vallankumouksen kieli aina toisen maailmansodan kumuun asti. Sosialistisen vallankumouk- sen poliittinen, kulttuurinen ja aseellinen komentokeskus sijaitsi Berliinissä, ei Moskovassa. ”Ven-äläisen Berliinin” tuntija, pro- fessori Karl Schlögel korosti, että 1920-luvulla ei vielä ollut jyrkkää vastakkainasettelua emigranttien ja virallisen neuvostoedustuston välillä. Aatteet ja niiden ruumiil- listumat – yhtä hyvin poliitikot

kuin intelligentisia – liikkuivat luontevasti yli rajojen. Nyt tästä kanssakäymisestä on jäljellä vain harvoja näkyviä muisto- merkkejä. Kahvila Medved, Ilja Ehrenburgin ja Andrei Belyin suosima kohtauspaikka, on pois- sa. Toisaalta KdW, jo runoilija Vladimir Majakovskin ylistämä suuren luokan ostosmekka, on nykyisin uusvenäläisten suosi- ossa. Saksassa asuu tätä nykyä kolme miljoonaa venäjän puhu- jaa. Venäjänkielisiä päivälehtiä ilmestyy toistakymmentä. Silti mistään kulttuurijatkomosta on historioitsija Schlögelin mielestä turha puhua. Ken tahtoo, voi käydä katsomassa vuoden 1933 kirjarovion muistopaikkaa tai museossa marsalkka Žukovin univormua.

Berliiniin jälkeen onkin to- della mielenkiintoista seurata, mihin suuntaan idäntutkimuksen suunnat, painotukset ja käytännöt kehittyvät vuoden 2010 Tukhol- man kokoukseen mennessä.

Elina Kahla